

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΟΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία καὶ ἡ Τέχνη ἐπλουτίσθησαν ἀπὸ τι-
νωνίτων δι' εὐρήματος μεγάλης ἀξίας: ἐνὸς ἀγίου Ποτηρίου. Ὅσον καὶ
ἂν αἰετῶν ἀπὸ τινος περὶ τοῦ Ποτηρίου τούτου σχετικαὶ μελέται τῶν ἐιδικῶν
εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τολμηρῶν ὑποθέσεων, οὐδαίς ἔμως
δύναται νὰ ἀρνηθῆ ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἀνέκτησε πολύτιμον
θησαυρὸν, συνδεδεμένον πρὸς τὰ παλαιότατα τοῦ Χριστιανισμοῦ βήματα.

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΟΤΗΡΙΟΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Αἱ ἀκόλουθοι γραμμαὶ παρέχουσιν εἰκόνα τινὰ περὶ τοῦ κειμηλίου τούτου.

Ἀρχομένου τοῦ 1910, Ἄραβες τινες, σκάπτοντες φρέαρ ἐν Ἀντιοχείᾳ, παρὰ τὸν Ὀρόντων ποταμὸν, ἀνεύρον ἐν ἄλλοις τὸ περὶ τοῦ δόλγος ἁγίου Ποτήριον, ἀργυροῦν, μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων. Τοῦτο καθαρισθὲν ἐν Παρισίοις μετὰ μεγάλων προφυλάξεων ὑπὸ τοῦ κ. André διὰ τῆς ξηρᾶς μεθόδου ἀπεστάλη εἰς Νέαν Ἰόρκην, ὅπου καὶ ἀπὸ τοῦ 1910 ἐμελετήθη ὑπὸ τοῦ δόκτορος Γουσταίου Α. Fisen, τῆς ἐν Καλλιφορνίᾳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἀφιερῶσαντος εὐρεῖαν διτομον μονογραφίαν μετὰ πολλῶν εἰκόνων, ὑπὸ τὸν τίτλον The Great Galilee of Antioch. New—York, 1923 εἰς ἣν καὶ ὑφίσταται ἡ εὐρεῖα δημοσιότης καὶ συζήτησις περὶ τοῦ εὐρήματος.

Ὁ κ. Arthur Bernard Cook, τῆς κλασσικῆς ἀρχαιολογίας lecturer ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Gambridge, ἠσχολήθη περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, γράψας σιδηρὸν ἄρθρον ἐν τῷ Gambridge Review τῆς 15 παρελθόντος Φεβρουαρίου.

Ἐν τῇ Illustration ἐπίσης τῆς 7 Ἰουνίου ἔ. ἔ. δημοσιεύεται σχετικὸν πρὸς τὸ πολῦτιμον εὐρημα ἄρθρον τοῦ κ. Robert de Beauplan. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα σχετικὰ ἄρθρα ἀνά τον Τύπον ἐγράφησαν, διεγείροντα τὴν κοινὴν περιέργειαν.

Τὸ ἅγιον Ποτήριον τῆς Ἀντιοχείας, ὡς ἐπικαλεῖται, ἔχει ὕψος μὲν 19 ἑκατοστομέτρων, διάμετρον δὲ δέκα πέντε. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο κυπέλλων, ἐξ ὧν τὸ ἓν περιέχει τὸ ἕτερον, στηριζομένων δὲ ἐπὶ μιᾷ βάσεως. Τὸ κυρίως κύπελλον τοῦ Ποτηρίου εἶναι κατασκευασμένον ἐκ παχέος φύλλου ἀργύρου, ἀρκετὰ χονδροειδῶς ἐσφυρηλατημένου, περιβάλλεται ὁμως δι' ἐπενδύματος ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου, κατὰ τὸ σὺνθηδες, λεπτοτάτης γλυπτικῆς τέχνης. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἐξωτερικὸν κύπελλον, ὡς τις θήκη τοῦ κειμηλίου. Ὁ ποῦς τοῦ Ποτηρίου εἶναι περιεστραμμένος ἐν ὄγκῳ ἐξ ἀργύρου ἀνευ διακόσμου, ὡς εὐρίσκονται τοιοῦτου εἶδους κατασκευαὶ κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἄλλως τε, ὑπάρχουσι πολλὰ τοιαῦτα Ποτήρια, τῆς αὐτῆς μορφῆς, χρονολογούμενα πάντα ἀπὸ τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος. Ἡ βάση τοῦ κυπέλλου εἶναι κεκοσμημένη διὰ συνθέσεων φυλλωμάτων. Ἐξ κλήματα ἀμπέλου μετὰ διπλοῦ στελέχους ἐκφύουσιν ἐξ αὐτῆς

καὶ καλύπτουσι διὰ τῆς ἁρμονικῆς περιπλοκῆς τῶν κλάδων αὐτῶν, τῶν σπειροειδῶν ἰνῶν, τῶν φύλλων καὶ τῶν βοτάνων εἰς πλευρὰ τοῦ ἱεροῦ σκεύους. Ζῶα συμβολικά — περιστέραί, εἰς κοχλίας, εἰς λαγφές, μία χρυσαλλίς, μία ἀκρίς, κ. ἄ. — συνδυάζονται ἐν τῇ διακοσμήσει ταύτῃ. Ὑπεράνω, στέφανος βραχὺς ἀνθέων λωτοῦ. Δύο κεντρικαὶ προσωπογραφίαι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, προσδίδουσι τὴν ἀνεκτίμητον εἰς τὸ ἱερὸν κειμήλιον ἀξίαν, διότι ἀντιπροσωπεύουσι τὴν ἀρχαιοτάτην εἰκονογραφικὴν αὐτοῦ παράστασιν, εὐταν, ὡς πιστεύεται, ἔργον καλλιτέχνου συγχρόνου αὐτοῦ τούτου τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εὐτινος καὶ δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ παρατήρησῃ τοὺς χαρακτήρας. Ἡ μία ἐκ τῶν προσωπογραφιῶν τούτων εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας, ἡ δὲ ἄλλη ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὀψεως. Ἐκατέρωθεν αὐτῶν παραστάνονται καθήμενοι οἱ Ἀπόστολοι εἰς δύο σειρὰς ἀνὰ ἕξ.

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

Ὁ δόκιμος Eisen κατηγάλωσεν ἔτη ἱκανὰ πρὸς εὐρεσιν τῆς ταυτότητος ἐκάστου τῶν εἰκονογραφημένων προσώπων, διὰ τῆς ἐρμηνείας δετῶν συμβόλων, τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἀμφίσεως, διὰ παντὸς εἶδους συγκρίσεων καὶ παραβολῶν, ἐπίστευσεν ὅτι ἠδυνήθη νὰ θεβαιώσῃ ὅτι αἱ παραστάσεις αὐταὶ ἀντιστοιχοῦν οἱ μὲν τῆς μιᾶς ὀψεως πρὸς τὸν ἀπόστολον Πέτρον, τὸν ἀπόστολον Παῦλον, Ἰάκωβον τὸν πρεσβύτερον, τὸν ἀπόστολον Ἰούδαν καὶ τὸν Ἀνδρέαν, αἱ δὲ τῆς ἄλλης πρὸς τὸν Λευκᾶν, τὸν Εὐαγγελι-

στὴν Μάρκον, τὸν Ματθαῖον, τὸν Ἰωάννην, καὶ Ἰάκωβον τὸν μικρόν. Ὡς πρὸς τὰς προσωπογραφίας δὲ τοῦ Χριστοῦ δεδικοί διὰ αὐταὶ ἀνάγονται εἰς δύο ἐποχὰς τοῦ βίου αὐτοῦ· καὶ ἡ μὲν τοῦ πρώτου ὁμίλου εἰς τὸν χρόνον τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ, ἐν ἀνδρικῇ μορφῇ, ἡ δὲ τοῦ δευτέρου εἰς τὴν ἐφηβικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν.

Ἐὰν αἱ συνταυτίσεις αὐταὶ εἶναι ἀκριβεῖς ἀξίον παρατηρήσεως τυγχάνει τὸ γεγονός διὰ πολλοὺ ἀπόστολοι δὲν εἰκονίζονται ἐπὶ τοῦ Ποτηρίου τῆς Ἀντιοχείας: ὁ Φίλιππος, ὁ Θωμᾶς, ὁ Βαρθολομαῖος, ὁ Σίμων καὶ ὁ Ματθίας. Ἐνῶ, ἐξ ἄλλου, οὔτε ὁ Παῦλος οὔτε ὁ Μάρκος ἀπετέλουν μέλη τῶν Δώδεκα. Ἐρωτᾶται: δὲ διατί ὀκτὼ ἀπόστολοι καὶ δύο Εὐαγγελισταί; Διατί ὁ Ἰησοῦς ἐν νεανικῇ ἡλικίᾳ; Καὶ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παρίσταντο οἱ ἕνδεκα ἀπόστολοι μετὰ τοῦ Ἰησοῦ;

Ὡς πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀνεξαρτήτως τῆς ἦν κατέχει τιμητικῆς θέσεως καὶ τῆς χειρονομίας, δι' ἧς τὰ ἄλλα πρόσωπα χαιρετῶσιν αὐτόν, εἶναι εὐδιάγνωστος καὶ ἐκ τῶν διαφόρων ἀναμφισβητήτων γνωρισμάτων. Κάθηται ἐπὶ θρόνου ἔχων πρὸς τὰ δεξιὰ ἄρνιον ὄρθιον. Ἡ περιστέρᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἴσασται ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐν δὲ τῷ ἐξ ἁνθέων λωτοῦ στεφάνῳ, χρησιμεύοντι ὡς ἀνώματῳ πλασίῳ, προσδιορίζει αὐτὸν ἀστήρ, ὑπενθυμίζων τὸν ἀστέρα τῶν Μάγων. Οἱ βραχίονες αὐτοῦ εἶναι ἀνοικτοὶ ἐν σχήματι σταυροῦ. Ἡ δεξιὰ χεὶρ αὐτοῦ τείνεται πρὸς ἐπίπεδον ἐφ' οὗ κείνται δύο ἰχθύες, ἑπτὰ ἄρτοι καὶ, καθ' ὅσον δύναται τις νὰ διακρίνη, στάχυς σίτου καὶ φύλλα φοίνικος. Ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἀετὸς συμβολίζει ἴσως τὸ εἰδωλοατρικὸν κράτος, διὰ τὸ νικῆτην ὁ Χριστιανισμὸς. Ἄλλ' ἡ μεγαλύτεραν ἐντύπωσιν προκαλοῦσα λεπτομέρεια εἶναι διὰ τὸν Χριστὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς πᾶσαν τὴν προγενεστέραν παράδοσιν, παρίσταται ἀγένειος καὶ βραχείας κόμης, κατὰ τὸν Ἑλληνιστικὸν τύπον, γνωστὸν ἤδη ἐκ τοιχογραφιῶν τῶν κατακομβῶν, τὸν μόνον δ' ἐν χρήσει μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. Εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ Ποτηρίου, ὁ Ἰησοῦς ἔχει τὴν ἐμφάνισιν παιδὸς δώδεκα ἢ δέκα πέντε ἐτῶν, κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ τὸ βιβλίον τοῦ Νόμου ὑπὸ μορφῇν εἰληταρίου, ἐλαφρῶς ἐκτετυλιγμένου. Τοιοῦτόν τινα θὰ ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῇ τὸν Ἰησοῦν ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων. Οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταί, οἵτινες περικυ-

κλῦσιν αὐτὸν μετὰ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ, ἐκτελοῦσιν ὡσαύτως πρὸς τὸν Ἰησοῦν χειρωνακτικὸν σεβασμὸν.

Ὁ δόκτωρ Eisen κατέβλεπεν ἰδιαίτως ἐπιμέλειαν πρὸς ἕσον οἶόν τε ἀναμφισβήτητον καθορισμὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνευρεθέντος Ποτηρίου. Ἡ μορφή αὐτοῦ εἶναι χαρακτηριστικῆ: δοχεῖον ἀνευ λαβῆς, φρεϊδές, στηριζόμενον ἐπὶ εἰδους σφαίρας πεπλατυσμένης, ἐπιστηριζομένης καὶ ταύτης ἐπὶ ποδὸς χαμηλοῦ καὶ στενοῦ. Ὁ ρυθμὸς οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ρυθμὸν διαφόρων δοχείων, ἀνηκόντων πάντων εἰς τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα. Εὐρίσκεται ἐπίσης ὁ ρυθμὸς οὗτος εἰς τὰς ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Πομπηίας εἰκονογραφείας, ἀναγκαίως προγενεστέρως τοῦ ἔτους 79, ὁμοίως δὲ ἐπὶ ἀργυρῶν νομισμάτων, χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἱερουσαλήμ, τῷ 70 μ. Χ. Ἀπ' ἐναντίας, μετὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα ἐκλείπει τελείως ὁ ρυθμὸς οὗτος ὑποχωρῶν εἰς ἄλλους, παρέχοντας, καλυτέραν ἰσορροπίαν καὶ μεγαλυτέραν σταθερότητα.

Κατὰ τὸν Beauplan ἀπὸ συλλογισμοῦ εἰς συλλαγισμόν, ὁ σοφὸς Ἀμερικανὸς προήχθη εἰς οἰκοδομὴν ὑποθέσεως, μοναδικῶς μὲν τολμηρᾶς, ἀλλὰ λίαν ὑποβηθητικῆς: Κατὰ τὰ πορίσματα τοῦ Eisen, τὰ δύο μέρη τοῦ Ποτηρίου, τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν, δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς χρονολογίας. Καὶ ἀν συνέβη ὥστε ἄτεχνον ἀργυροῦν κύπελλον νὰ περιχλεισθῇ ἐντὸς πολυτίμου περιδλήματος, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἀπέδιδον εἰς αὐτὸ ἀξίαν κειμηλίου. Ὁ Eisen ἐξηγεῖ τὸ γεγονός ὡς ἔπεται: Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ἱερουσαλήμ (70 μ. Χ.) ἡ Ἀντιόχεια κατέστη τὸ κέντρον τῆς χριστιανωσύνης ἐν Ἀνατολῇ· τούτου ἕνεκα εἶναι πιθανώτατον ὅτι αὕτη ἐκκληρονόμησε πολλοὺς θησαυρούς, φυλαττομένους ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἐπόμενον δὲ ἦτο νὰ περιδῶλλωσι δι' ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ τὸ Ποτήριον τοῦ Μυστικῆς Δείπνου, τὸ ὅποιον ἀσφαλῶς οἱ Μαθηταὶ διεφύλαξαν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαθείας εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Διδασκάλου. Ὁ Eisen πιστεύει ὅτι τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο Ποτήριον εἶναι τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀνευρεθέν. Ἀκριβῶς δὲ καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἔτη τινὰ βραδύτερον, ἢ εὐσέβεια τῶν πιστῶν ἔδωκεν εἰς αὐτὸ διακόσμησιν ἀξίαν πρὸς τὰς ὑψηλὰς ἀναμνήσεις ἃς προεκάλει. Ἡ ταφή δὲ τοῦ ἀγίου Ποτηρίου ἀναφέρεται εἴτε εἰς τὴν ἐποχὴν Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου εἴτε εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Χοσροῶν τῆς Περσίας. Κατὰ τὰς προτεινομένας

ὑποθέσεις. ὁ Ἰουλιανὸς κλείσας τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ Βασιλικὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, τὸν μὲν πλεῖστον αὐτῆς ἀφῆκε, τὸν δὲ θησαυροφυλάκον αὐτῆς κατεδίκασεν εἰς ἀποκεφαλισμόν, ὡς ἀποκρύψαντα ἀντικείμενον μεγάλης ἀξίας. Τὰ ἀφαιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ Σκεῦή ταῦτα ἀπεστάλησαν εἰς τὰ θησαυροφυλάκια Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τὸν θάνατον ἕως τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἐπέστρεφεν αὐτὰ εἰς τὴν Βασιλικὴν τῆς Ἀντιοχείας. Τὰ σκεῦή ἕως ταῦτα, πολλὰ τῶν ὁποίων εὐρέθησαν μετὰ τοῦ ἀγίου Ποτηρίου Ἀντιοχείας, ἔκρυψαν οἱ χριστιανοὶ ἐντὸς λάκκου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Χοσροῶν, εἴτε τῷ 544, εἴτε τῷ 614, ὅτε Χοσρόης Β' ἐκυρίευσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Συρίαν. Μεταξὺ τῶν κεκρυμμένων θησαυρῶν ἦτο καὶ τὸ Ἅγιον Ποτήριον.

Σχετικῶς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην τοῦ δόκτορος Eisen, ὁ Robert de Beauplan φρονεῖ ὅτι ὅσον εὐφυῆς καὶ ἀνεῖναι αὐτῆ, ἕως πολλοῦ ἀπέχει τοῦ νὰ εἶναι ἐδραία. Τὸ αὐτὸ φρονεῖ καὶ περὶ τῶν συνταυτίσεων τῶν προσώπων. Δύο πορίσματα ἕως θεωρεῖ ἐκτὸς ἀμφιβολίας. Πρῶτον ὅτι αἱ γλυφαὶ τοῦ Ποτηρίου τῆς Ἀντιοχείας ἐξετελέσθησαν ὑπὸ καλλιτέχνου τοῦ πρώτου αἰῶνος, ἰσχυρῶς ἐπηρεασμένου ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦτοι αὐταὶ εἶναι σύγχρονοι αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸ δεῦτερον ἀναμφισβήτητον γεγονὸς εἶναι ὅτι αἱ δύο κεντρικαὶ εἰκόνες τοῦ Ποτηρίου παριστῶσι τὸν Χριστὸν ὅπως ἐνόουν οἱ πρῶτοι πιστοὶ τῆς ἀρτιγενοῦς Ἐκκλησίας, ὃν δὲ πολλοί, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶχον γνωρίσει προσωπικῶς. Ὅπως ὦστε, διὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀντιοχείας ἔχομεν τὴν ἀρχαιοτάτην εἰκονογραφικὴν παράστασιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μηδαμῶς προσβαλλομένην, ὡς πρὸς τὴν αὐθεντικότητά, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὀλόκληρος ἢ προγενεστέρα παράδοσις εὐρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν ὡς πρὸς τὰ χαρακτηριστικά.

Τὸ πολύτιμον Ποτήριον κατέχει ὁ ἐν Ἀμερικῇ οἶκος τῶν Konchakji, συλλεκτῶν ἀντικειμένων ἀρχαιολογικῆς φύσεως καὶ δὴ τῆς Ἀνατολικῆς τέχνης.